

En insats för freden eller statsbudgeten?

Riksdagsdebatten kring försvarsbesluten 2000
och 2004

David Oskarsson

Abstract

Bachelor's essay in political science by David Oskarsson spring semester 2010. "En insats för freden eller statsbudgeten?" Supervisor: Sten Berglund

The purpose of this essay is to investigate what kind of motives were behind the long term decisions for the Swedish military defense in 2000 and 2004. This leads to the questions that the essay is meant to answer; 1. Were the motives behind the two decisions for the Swedish military defense of economic character or an adjustment of security and defense policy? 2. Was the parliament united in the two decisions and if they were not, why? 3. Were there any differences in motive between the two decisions? To answer these questions I have investigated the government bills, private member bills and the parliament debate concerning the two decisions. The result of the essay is that the decision of 2000 was a compromise between security and state finances. The essay can't define the motives for the later decision. There was a greater understanding in the parliament in the later decision and the biggest difference between both decisions is that the parties who made the decisions in the parliament were not the same at both events.

Keywords: Swedish military, Swedish politics, , Swedish defense policy, high politics,

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Forskningsfråga, syfte.....	4
Disposition.....	5
Metod.....	6
Analysschema och begreppsdefinitioner.....	8
Bakgrund.....	10
Försvarsbesluten 2000 och 2004.....	16
Försvarsbeslutet 2000.....	16
Proposition 1999/2000:30 Det nya försvaret.....	16
Följdmotioner till propositionen 2000.....	18
Debatten 29 mars 2000.....	21
Votering.....	24
Försvarsbeslutet 2004.....	25
Proposition 2004/2005: 05 Vårt framtida försvar.....	25
Följdmotioner till propositionen 2004.....	27
Debatten 15 december 2004.....	30
Votering.....	34
Resultat och analys.....	35
Pengar eller anpassning?.....	35
Var besluten fattade i samförstånd?.....	36
Skiljde sig beslutet åt i någon mening?.....	37
Källförteckning.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Internetkällor.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Litteratur.....	39

Inledning

Då jag råkar vara uppväxt bredvid en av Sveriges största marinbaser och har en far som varit verksam i flottan under hela mitt liv så har diskussioner kring svensk försvarspolitik varit ett frekvent återkommande samtalsämne i mitt barndomshem. Jag har med egna ögon sett nedrustningen av det svenska försvaret. Under min familjs båtsemestrar kunde jag som liten möta periskop från en (förhoppningsvis svensk) u-båt i skärgården eller att man vaknar av att ett gäng värnpliktiga som ligger och skjuter med KSP i skogen nära vårt hus. Det var inte heller ovanligt att en jaktflygsflottilj flög förbi över huset så att fönstren nästintill skakade sönder. Uttrycket *"morsans helikoptrar"* var ett vedertaget uttryck i min familj under min uppväxt. Frasen anspelade på mammas indignation över att försvarets helikoptrar enligt henne hade en väldig benägenhet att flyga lågt över just vårt hus.

Av det där ser man ingenting av numera och det väcker självklart frågor. En son går ofta till sin far med den här typen av frågor, i synnerhet då han som jag nämnde är anställd inom försvaret. Men med tiden har jag funderat på om min far verkligen är nyanserad i sitt svar då han gärna vill göra gällande att den politiska makteliten i Sverige inte riktigt har "alla hästarna hemma", eller "pigorna på torpet" som han sannolikt själv skulle vilja uttrycka det. Det vore inget konstigt då han personligen drabbats av nedskärningarna i sin omgivning. Allt detta har lett till att jag själv vill se vad som faktiskt hände, och ännu mer viktigt, varför den här nedrustningen skedde?

Jag vill tillägga att det absolut svåraste med den här uppsatsen har varit att komma på titeln som tog upp mycket av min tankeverksamhet under en tid. Det är min förhoppning att det inte var förgäves och att andra tycker titeln är lika fyndig som jag tyckte att den var den där måndagsmorgonen när jag satt fast framför tv-spelet istället för att göra det som jag borde ha gjort, nämligen att plugga.

Forskningsfråga och syfte

Syftet med den här uppsatsen är att ta reda på vad som motiverade försvarsbesluten 2000 och 2004? Hur kommer man fram till att dessa nedskärningar bör och ska göras? Är det säkerhetspolitisk anpassning eller statsfinansiella argument som ligger till grund för besluten? Dessutom finns det två delsyften som framgår av forskningsfrågorna. Nämligen att undersöka om det rådde enighet i riksdagen inför försvarsbesluten och om de båda besluten motiverades olika eller vad som skiljde sig åt mellan besluten. Var till exempel det ena mer styrt av den ekonomiska situationen än den andra?

Detta leder fram till min forskningsfråga som lyder enligt följande:

- Var det säkerhetspolitisk anpassning enligt elasticitetsteorin eller statsfinansiella argument som ledde fram till försvarsbesluten 2000 och 2004?

Till detta lägger jag två delfrågor som jag finner intressanta och de är:

- Rådde det parlamentarisk enighet i försvarsbesluten 2000 och 2004? Om inte, hur skiljde sig det?
- Fanns det skillnader mellan försvarsbesluten? Motiverades de olika?

Disposition

Uppsatsen börjar med ett metodavsnitt. Efter det följer en bakgrundsbeskrivning som behandlar svensk försvarspolitik historia. Efterföljande del berör analys-schemat där uppsatsens undersökningsverktyg läggs fram. Detta övergår i den empiriska studien av de olika försvarsbesluten med FB 2000 först. Inom vart och ett av kapitlen avhandlas propositionen, ett urval av följd-motioner och slutdebatten i riksdagen samt resultat från voteringen inom varsin rubrik i nämnd ordning. En sammanfattning och analys följer i nästföljande kapitel där tanken är att svaren på forskningsfrågorna ska besvaras. Källförteckning finnes längst bak i uppsatsen.

Metod

Uppsatsen är ämnad som en idéanalys kring försvarsdebatten i den svenska riksdagen inför försvarsbesluten 2000 och 2004. Läsaren minns förhoppningsvis inledningen där det framgick att det är motiven bakom försvarsbesluten vid de bägge tillfällena som är det centrala. Det som ska visas i mitt arbete är alltså om argumenten grundar sig på säkerhetspolitiska anpassningar eller på statsfinansiella angelägenheter. Utöver det följer det sig naturligt att jämföra de bägge försvarsbesluten, vad skiljde sig åt? Var det till exempel ekonomi som styrde det senare men säkerhetspolitik som motiverade det första? För att besvara min sista delfråga så ska jag även se hur eniga man är kring besluten i riksdagen. Vilka partier är för och emot? Är vissa partier helt emot eller ligger de egentligen förhållandevis nära det liggande förslaget? Vilka skillnader mellan partierna finns det i frågan?

Centralt i uppsatsen är begreppet "försvarsbeslut". Med risk för att låta torr så betyder det helt enkelt riksdagens långsiktiga beslut om försvarsmakten i Sverige. Dessa beslut tas med några års mellanrum, något som kommer märkas i bland annat bakgrundsavsnittet. I och med att detta är ett politiskt beslut finns det anledning att ge en bild av hur beslutsprocessen går till. Detta görs för att läsaren ska få en större förståelse för hur jag valt att motivera mitt urval av empiri för studien.

Speciellt för försvarsbesluten är att i dessa fall tas det politiska beslutsunderlaget fram av försvarsberedningen som består av ett uppsättning riksdagsledamöter.¹ Detta mynnar ut i en proposition som regeringen lägger i riksdagen. Propositionen behandlas därefter i lämpligt utskott efter att den har remitterats dit. Det finns möjlighet att med anledning av propositionen väcka så kallade följdmotioner. Utskottet ger sedan sitt betänkande där oppositionen vanligtvis reserverar sig och hänvisar till sina egna motioner i ärendet. Efter beredning i utskottet skickas propositionen tillbaka till kammaren för bordläggning. Därefter följer ofta debatt och till sist votering om förslaget.²

I en uppsats av den här karaktären är urvalet mycket centralt. I händelse av mer tid så skulle givetvis fler saker täckas in. Allt ifrån debattartiklar, utlåtanden ifrån försvarsmakten, eventuellt intervjuer med nyckelpersoner, riksdagsutskottens betänkanden samt försvarsberedningens rapporter som till stor del ligger till grund för propositionen som sedan läggs i kammaren. Hur krävs ett urval som i sin tur bör motiveras. Tanken är att få fram vilka argument som styr riktningen på försvarsbeslutet, alltså

¹ <http://www.sweden.gov.se> (2010-03-21)

² Bäck, Larsson, *Den svenska politiken* (2008) s. 86-87 och Ekholm, Runström, *Statsskicket i Sverige* (1981) s. 142-143

argumentationen ifrån dem som bestämmer. Att propositionen ska vara med tycks självklart då det är själva förslaget och med den kommer följmotioner där enskilda ledamöter såväl som partier profilerar sig i frågan. Eftersom jag vill veta vad alla partierna tycker så fyller följdmotionerna en viktig roll, likaså debatten i kammaren där alla argument, för och emot, kommer fram på ett bra sätt. Utskottsbetänkandena och försvarsberedningens rapporter var initialt tänkta att finnas med i uppsatsen men skalades bort i brist på både sidor och tid. I en mer omfattande studie hade det funnits en poäng i att granska dem också.

När själva undersökningen sker gör även jag som författare ett urval, vad ska tas med och vad ska inte? Vilkas röst kommer märkas i min uppsats och vilka ignoreras. Tanken är att urvalet ska göras utifrån vad som är intressant för frågeställningen och syftet men andra personer kan alltid synpunkter på om det skett på ett korrekt sätt. Vissa partier har till exempel fått större utrymme än andra i uppsatsen. Detta beror inte på mina personliga politiska preferenser utan ett försök att spegla den debatt som faktiskt ägt rum. Moderaterna har till exempel i debatten kring beslutet år 2000 märkts avsevärt mer än folkpartiet och har därmed fått en betydligt mer framträdande roll.

Likaså har jag valt att avgränsa debatterna. Det är självklart att så här genomgripande förändringar debatteras mer än en gång men i den här undersökningen tas endast slutdebatterna med. Som läsaren säkert förstår är det tids- och utrymmesaspekter som spelar in här. Det ska också påpekas att även om det kan tyckas lite med en debatt per försvarsbeslut så är till exempel debatten i riksdagen inför försvarsbeslutet 2000 en hel dag lång och slutar kl elva på kvällen för att ha tagit sin början vid niotiden på morgonen. Jag vågar därmed påstå att de argument som fanns hos riksdagen vid det aktuella tillfället med all sannolikhet yttrades under slutdebatten.

Det anses också brukligt att nämna några ord om materialet även om det inte finns mycket att säga om just det i mitt fall. Det går aldrig att vara helt säker på om litteraturen är 100 % pålitlig men för att minimera risken har det varit min avsikt att använda mig av flera olika böcker, skrivna av olika författare. Detta för att inte bli alltför beroende av en eller två författare i min historiebereskrivning. Det kan dessutom konstateras att det inte fanns några uppenbara motsägelser mellan böckerna, något som hade kunnat göra situationen besvärlig för mig. I övrigt är allt material hämtat ifrån riksdagens publicerade material, det vill säga att det rör sig om primärkällor. En konspiratoriskt lagd själ skulle säkert invända med att säga att staten bara visar det den vill att du ska se. Nu ser jag ingen anledning till att hysa sådan misstro till statsmakterna och håller därmed materialet för att vara pålitlig på ett tillfredsställande sätt. Det aktuella materialet är främst propositioner till försvarsbesluten samt följdmotioner på dessa ifrån enskilda ledamöter och hela partier. Dessutom

används protokollen från riksdagsdebatterna. Allt det här materialet är hämtat ifrån riksdagen egen hemsida.

Det som görs i huvudavsnittet är vad som kallas "*beskrivande idéanalys*". Poängen är att jag som författare ska "*inferera*" vad som sagt och inte "*referera*". Det görs i syfte för att man vill ha ut mer av materialet än vad som sker vid en vanlig läsning. För att göra detta krävs en viss systematik och det som Ludvig Beckman väljer att kalla "*glasögon*" eller "*analysapparat*". Glasögon i den meningen kan vara allt ifrån ett realistiskt-, marxistiskt- till ett genusperspektiv. I den här uppsatsen är det alltså säkerhetspolitiska bedömningar kontra budgetregulator. Det här kräver dessutom att man som författare senare argumenterar för sin tolkning. Är tolkningen självklar på förhand finns det egentligen ingen anledning till en idéanalys. Det som görs är att man bestämmer materialets innehåll efter en viss skala. Beckman väljer i sin bok att jämföra med en termometer. I mitt exempel blir det att resultatet eventuellt visar att ett av besluten styrdes av statsfinansiella motiv, alternativt av säkerhetspolitiska bedömningar. Beckman påpekar också att i ett sådant fall är det fördelaktigt med en jämförelse med ett annat fall, därav mitt val av två försvarsbeslut.³

Analysschema och begreppsdefinitioner

För att göra analysen som uppsatsen är avsedd till krävs ett begreppsschema. Syftet är alltså att se vad som styr besluten i försvarsfrågan vid de aktuella besluten i riksdagen. För att avgöra det kommer jag att använda mig av det som Olof Kronvall och Magnus Petersson i sin bok *Svensk säkerhetspolitik i supermakternas skugga* kallar för begreppspar. Det vill säga två begrepp som anses kunna täcka in materialet och sen ser man vilket av begreppen som kan tänkas passa in bäst på det som undersöks.

Det första begreppet som jag ämnar använda mig av är det som Wilhelm Agrell så träffsäkert uttrycker som "*budgetregulator*".⁴ Alltså att det är ekonomiska prioriteringar som är det huvudsakliga argument för vad som måste göras. Det betyder att det är försvaret som måste sparas in på till förmån för annat, till exempel välfärdsåtgärder, skattesänkningar med mera. Detta kan komma till uttryck som att man motiverar neddragningen av försvaret med att "*Nu kan vi istället satsa på vården*" eller dylikt. Det är alltså inte behovet av ett försvar som är i förgrunden utan kraven på resurser på annat håll som styr.

³ Beckman (2005) s. 48-52

⁴ Agrell, *Fred och fruktan* (2000) s. 191

Det andra begreppet i min undersökning blir något som kommer att återkomma i bakgrundsavsnittet, nämligen elasticitetsprincipen. Elasticitetsprincipen innebär i korthet att försvaret bör anpassas efter de internationella konjunkturerna.⁵ I all enkelhet menas att i tider av fred och harmoni är det lämpligt att göra nedskärningar och vise versa, alltså i krigstid eller när situationen är allmänt orolig bör försvaret stärkas för att möta den nya hotbilden.

⁵ Molin, *Försvaret folkhemmet och demokratin* (1974) s. 25-26

Bakgrund

För att ge läsaren vad professor Mats Lindberg gillar att kalla för den "kontextuella förståelsen" kommer jag nedan att ge en beskrivning av det svenska försvarets historia. Den tar sin början vid förra sekelskiftet i syfte att ge viss förkunskap i ämnet innan uppsatsens huvuddel avhandlas.

Historiskt sett har krigsföring i första hand inte handlat om att hålla gränsen till landet, utan att de bägge motståndarnas arméer möts på något avlägset fält för att avgöra vem som är segraren. Så var även fallet i Sverige under lång tid ända till industrialiseringen började då tanken att låta motståndaren gå in på ens eget territorium ansågs förlegad. 1901 går man helt ifrån denna tanke och inför allmän värnplikt och försvaret moderniseras. Numera ska hela Sverige försvaras med en stark kustflotta och en stor och pålitlig armé.⁶

Efter första världskriget som skördat många offer var krigströttheten utbredd och pacifistiska strömningar kunde skönjas i hela världen. Detta ledde fram till ett i efterhand kritiserat beslut, nämligen försvarsbeslutet 1925 där man genomförde en kraftig nedrustning.⁷ Målsättningen var att halvera kostnaderna för försvaret genom att till exempel skära ned på infanteriregementena från 28 till 18 och kavalleriregementena från åtta till fyra. Enligt beslutsfattarna skulle det ges vad man kallade för en "*nådatid*" innan ett nytt krig bröt, således skulle man hinna rusta upp om nödvändigt.⁸ Tanken på "*nådatider*" var inget man fann tilltalande inom högern. När de sedan kom till makten 1928 så tillsatte man en egen utredning som istället rekommenderade allt annat än nådatid. Det som behövdes var "*en till tänderna stridsberedd krigsmakt*". Detta var dock inte genomförbart med tanke på det ekonomiska läget och utredningen lades följaktligen ned.⁹ När andra världskriget bröt ut anklagades socialdemokratin för att utsatt Sverige för en stor risk i och med den stora nedrustningen. Med facit i hand skulle man inte varit så ivrig att rusta ned försvaret menade kritiker ifrån i första hand högerhåll. Mot detta försvarade sig socialdemokraterna med att nedrustningen skett i samförstånd. Den liberalt ledda regering som satt bara ett år innan den socialdemokratiska tog beslut om nedrustning, hade även den ett förslag som radikalt minskade på anslagen till försvaret.¹⁰

⁶ Agrell, *Om kriget inte kommer* (1979) s. 11-12

⁷ Ibid s. 13

⁸ Rydén, *Principen om den anpassningsbara försvarsförmågan* (2003) s. 33

⁹ Ibid s. 34-35

¹⁰ Molin (1979) s. 22

Dessutom hänvisade den till den så kallade elasticitetsteorin som socialdemokraten Ernst Wigforss lanserade (mer om elasticitetsteorin i kapitlet om analyschema).¹¹ De la därtill att det faktiskt inte var så stor skillnad mellan partierna. Endast 18 miljoner kronor skiljde mellan partierna inför försvarsbeslutet 1936 (de totala försvarsanslagen 1936 uppgick till ca. 150 miljoner kronor).¹² Det är också i och med år 1936 års beslut som upprustningen börjar då försvarsanslagen höjs. Inte tillräckligt kan man tycka i efterhand, särskilt då man tänker på den berömda frasen "vår beredskap är god" som måste ses som missvisande med tanke på de rådande omständigheterna.¹³ För att ge en bild av upprustningens omfattning kan man se hur anslagen förändras. Som jag nämnde ovan var alltså anslagen till försvaret 1936 ungefär 150 miljoner kronor. 1939 var försvarsutgifterna uppe i 258 miljoner kronor och 1942 tar man beslut i kammaren om en femårsplan där de årliga kostnaderna ska uppgå till hela 755 miljoner kronor, en summa som bara tio år tidigare hade räckt till en hel statsbudget.¹⁴

Krigsutbrottet blottade en del till synes uppenbara fel med just elasticitetsprincipen. För det första byggde hela teorin på att man kunde förutse i god tid när ett krig skulle komma. Då inte ens våra politiska makthavare med stor säkerhet alltid kan förutse en sådan sak blir det svårt att tillämpa den gällande teorin. Man hade dessutom ingen planläggning för hur denna upprustning skulle ske. Militärerna fick visserligen mycket mer pengar men det var oklart exakt vad de skulle gå till. Det leder i sin tur in på det tredje problemet, nämligen att när man väl har tagit beslut om upprustningen låter effekten vänta på sig. Fartyg och stridsvagnar tar tid att bygga och människor måste hinna utbildas. Allt detta insåg man, i ett för att uttrycka det milt, för sent skede.¹⁵

Det är under andra världskriget som kalla krigets försvarspolitik läggs. Andra världskriget visar sig bli det totala kriget, det vill säga att hela samhället engageras i kriget, vilket gör att krav på ett totalförsvar ställs upp. Energi- och matförsörjningen måste kunna tryggas även i krigstid. Dessutom bekräftades mycket av det man trodde i och med kriget. Sverige kom i stor utsträckning undan kriget tack vare ett allt starkare försvar. Tanken om "marginaleffekten" sa man sig också kunna bevisa efter kriget. Alltså att en stormakt bara kan undvara en viss mängd trupper för att inta just Sverige, dess

¹¹ Rydén(2003) s. 32

¹² Molin (1974) s. 27-28

¹³ Agrell (1979) s. 15

¹⁴ Molin (1974) s. 42-43 + 364

¹⁵ Rydén (2003) s. 36

huvudstyrkor kommer att användas någon annanstans. Ett starkt försvar får här en avskräckande effekt i och med att det kommer binda upp för mycket resurser för motståndaren (i första hand Sovjetunionen).¹⁶

I och med dessa erfarenheter fortsatte Sverige att rusta upp även efter kriget. En stark flotta, ett stort flygvapen och slagkraftig armé hade till uppgift att hålla tillbaka angripare om denne hade för avsikt att invadera. Likaså byggdes den inhemska försvarsindustrin upp som ett led i att vara oberoende av andra länder i en krigssituation. Det fanns en vilja att rusta ner efter andra världskrigets slut men det internationella klimatet tillät det inte.¹⁷

4 April 1949 undertecknas atlantpakten och därmed är NATO bildat. Sverige skulle nu ta ställning till om man helt ville integreras i väst men de styrande i landet valde att avstå från medlemskap. Den svenska alliansfriheten sägs gå långt tillbaka ända till 1800-talet då kung Karl XIV Johan resonerade att Sverige skulle hålla sig utanför de kontinentala konflikterna i syfte att undvika storkrig. Detta hade visat sig fungera då Sverige inte varit indragen i krig sedan dess. Den svenska regeringen tänkte att det skulle bli svårt att hålla Sverige utanför ett tredje världskrig trots neutralitet och alliansfrihet men omöjligt utan den och därmed fortsatte man med neutralitetspolitiken. Trots att Sverige valde att stå utanför NATO så tänkte man sig ändå att hotet kom ifrån öster och hjälpen ifrån väster. Det viktiga var att inte låta Sovjetunionen tro att så var fallet.¹⁸

Ett ställningstagande som gjorde gällande att vi var utanför NATO krävde ett starkt försvar om neutraliteten över huvudtaget skulle ses som trovärdig. Det bidrog till den upprustning som skedde vid 1958 års försvarsbeslut.¹⁹ Det rådde stor enighet i försvarsfrågan under tiden. Bakom 1958 års försvarsbeslut stod "*alla demokratiska partierna bakom*", vilket innebar att kommunisterna var exkluderade. Höjning blev på 2,5% per år utöver kompensation för prisökningar.²⁰

Det var i dessa tider som debatten om svenska kärnvapen började. Detta innebär en splittring försvarsfrågan då socialdemokratin var oeniga i frågan emedan de borgliga partierna var för ett anskaffande av kärnvapen. Frågan dog senare ut under början på 60-talet och som bekant så blev det

¹⁶ Agrell (1979) s. 16-17

¹⁷ Oredsson, *Svensk oro* (2003) s. 18-20

¹⁸ Kronvall, Petersson, *Svensk säkerhetspolitik i supermakternas skugga 1945-1991* (2005) s. 41-43

¹⁹ Ibid s. 42

²⁰ Oredsson (2003) s. 18-20

aldrig några svenska kärnvapen.²¹Dåvarande utrikesminister Undén argumenterade starkt emot att Sverige skulle ha kärnvapen. Han bedömde att Sovjetunionen skulle uppleva sig provocerad och att risken för ett eventuellt anfall ifrån vederbörande skulle öka. Således skulle Sverige bli mer otryggt med kärnvapen än utan.²²

Ytterligare splittring i försvarsfrågan kommer inför 1968 års försvarsbeslut då socialdemokratin vill genomföra vissa nedskärningar. Man bedömer världsläget som mer avspänt och anser sig därmed kunna spara lite pengar på försvaret. Detta vill inte de borgerliga acceptera utan lämnar förhandlingarna.²³1968 är också första gången som Sverige är officiellt intar en helt neutral ställning i försvarsfrågan. Tidigare har det hetat att Sverige vid ett väpnat angrepp ska kunna få *"hjälp utifrån"*. Formuleringar åt det hållet försvinner helt 1968 då man, åtminstone i teorin, säger sig stå på egna ben.²⁴ Nedskärningarna fortsatte under 1972 då man tog ytterligare steg och drog ned på framförallt insatsberedskapen i landet. Moderaterna var starkt kritiska till de minskade anslagen men förslaget gick trots allt igenom. Det motiverades liksom 1968 års beslut med att krigshotet mot Sverige hade minskat på senare tid.²⁵ Även när moderaterna själva satt i regeringsställning så fortsatte nedskärningarna, något man intuitivt inte skulle kunna tro men man ska komma ihåg att de satt i regeringsställning tillsammans med centerpartiet och folkpartiet som ansåg att minskade budgetanslag var erforderliga 1977. Detta sa man var nödvändigt av dels samhällsekonomiska skäl men även för att man bedömde det säkerhetspolitiska läget som gynnsamt.²⁶Generellt så följade varje försvarsbeslut samma karaktär, nämligen att moderaterna ville ge mest, mittenpartierna mindre och socialdemokraterna minst, så även vid försvarsbeslutet 1982.²⁷

Efter regeringsskiftet 1982 sker ett trendbrott i försvarspolitik. Med flera säkerhetspolitiska kriser i ryggen så som ubåtskränkningar av svenska vatten och en ökad spänning i världspolitiken nås för första gången sedan 60-talet en bred parlamentarisk överenskommelse mellan socialdemokraterna och de borgerliga om försvaret. Pengar till JAS-projektet avsätts men även för ett större ubåtskydd.

²¹ Agrell (1979) s. 21-22

²² Kronvall, Petersson (2005) s. 72

²³ Ibid s. 87

²⁴ Agrell (2000) s. 164

²⁵ Kronvall, Petersson (2005) s. 101

²⁶ Ibid s. 113

²⁷ Ibid s. 123

Dock rörde det sig inte om några jättesummor och Kronvall och Petersson skriver att man antagligen inte var beredd att gå längre då socialdemokratin ansåg att välfärdsstaten som då hade börjat tappa i förtroende, behövde pengarna mer.²⁸ Socialdemokraterna river upp beslutet som den borgerliga regeringen tagit 1982 året redan året efter och lägger till ytterligare besparingar.²⁹ Först i och med 1987 års försvarsbeslut kom en upprustning av försvaret efter en överenskommelse mellan den socialdemokratiska regeringen och folkpartiet. Det måste ses som ödets ironi i efterhand då det som man vid den tiden ansåg vara det stora hotet mot Sveriges självständighet, nämligen Sovjetunionen, föll sönder ett fåtal år senare. Då hänvisade man i alla fall till ökad osäkerhet i Sveriges omgivning som krävde en större försvarsförmåga.³⁰ Sverker Oredsson skriver att detta är början på den strukturomvandling av försvaret som sedan fortsatt där kvalitet går före kvantitet. Moderaterna valde att inte stödja uppgörelsen och reserverade sig. Man ville se ytterligare anslag och ingen omstrukturering av försvaret.³¹ Dessa anslag fick de till slut när de själva kom i regeringsställning 1991. Närmare en miljard extra tillkom försvaret. Det kan tyckas förvånande då statsminister Carl Bildt i regeringsdeklarationen framhöll att världsläget hade förbättrats. Risken för ett krig är som han bedömer det mycket små och läget i västvärlden stabilt. Han höjer dock ett varningens finger för Ryssland där han är mycket osäker åt vilket håll utvecklingen går. Lägg därtill att de svenska statsfinanserna sett bättre dagar.³²

1994 skedde emellertid ett regimskifte och socialdemokraterna återtog ensamma regeringsmakten. Man hade deklarerat att man ville spara på försvaret, något som folkpartiledaren Bengt Westerberg hade flaggat för redan i regeringsställning. I sökandet efter samarbetspartner, då man ville ha en bred uppgörelse hade dåvarande statsminister Göran Persson föreslagit ett samarbete med vänsterpartiet. Varpå försvarsminister Thage G. Peterson ska ha svarat honom att han "*aldrig i livet*" kunde tänka sig att samarbeta i försvars- och säkerhetsfrågor med "*de gamla kommunisterna*". Till sist tillkom en uppgörelse mellan centerpartiet och socialdemokraterna³³

²⁸ Ibid s. 136-137

²⁹ Rydén (2003) s. 40

³⁰ Kronvall, Petersson (2005) s. 149-150

³¹ Oredsson (2003) s. 244-245

³² Ibid s. 283-285

³³ Ibid s. 288-289

Detta skedde i två etapper och man ville spara fyra miljarder kronor (med en bas på ungefär 40 miljarder). Allt detta gjorde man för att man ansåg att situationen i Ryssland bedömdes som god och därmed kunde man dra ner på försvaret. Moderaterna reserverade sig och skrev i sin partimotion:

”de sänkta ambitionerna, den lägre beredskapen, den uttunnade materialprofilen och det lilla antalet förband försämrar det svenska försvarets möjligheter att i framtiden stödja Sveriges säkerhetspolitik”.

Man såg med större oro än regeringen på situationen i Ryssland. Folkpartiet var inte fullt så kritiska men menade att regeringen inte varit samarbetsvillig och sett mer till kvantitet än till kvalitet.³⁴

³⁴ Ibid s. 293 + 299-300

Försvarsbesluten 2000 och 2004

I det här kapitlet kommer jag att redovisa propositionerna, ett urval av följdmotionerna, slutdebatterna om försvarsbesluten samt voteringarna. Det vore konstigt att inte börja med försvarsbeslutet 2000.

Försvarsbeslutet 2000

Det tycks lättast att ta saker i kronologisk ordning varför jag väljer att behandla propositionen som ledde fram till beslutet först. Jag vill här uppmärksamma läsaren på en detalj. Noterna kommer att bli lite annorlunda i propositionen i och med att det inte finns sidnummer att tillgå. I brist på annat så kommer jag att hänvisa till det aktuella kapitlet med förkortningen "k" följt av kapitlets nummer. Exempelvis "k. 1.1"

Proposition 1999/2000:30 Det nya försvaret

Regeringen bedömer den säkerhetspolitiska situationen i vårt närområde som mycket god numera. Detta trots att man är lite osäker på situationen i Ryssland så ser man nu en möjlighet att omstrukturera försvaret. Det är det internationella samarbetet som blir allt viktigare, det visar exempelvis händelserna på Balkan. Den operativa förmågan i försvaret ska förändras, volymen på försvarsmakten reduceras och anpassas till att fungera på flera områden än tidigare. Det gamla invasionsförsvaret ska bytas ut mot ett flexibelt och anpassningsbart insatsförsvaret. Som ett led i detta ska ett flertal förband läggas ned.³⁵

"Bakgrunden till behovet av en försvarsreform, som bärs in i framtiden, är den säkerhetspolitiska situationen i vår omvärld."³⁶

Regeringen hoppas med det här förslaget spara fyra miljarder kronor efter den sänkta kostnadsramen.³⁷ Situationen ser allt bättre ut och det är i och med den positiva utvecklingen i världen som gör att en omställning av försvaret är nödvändig. Det nya försvaret ska kunna användas både för att försvara Sveriges territorium mot främmande makt såväl som i internationella insatser utanför Sveriges gränser. För att kunna utföra dessa uppgifter krävs förändring av hela

³⁵ Prop. 1999/2000:30 k. 0

³⁶ Ibid k. 3.1

³⁷ Ibid k. 3.2

försvarsmakten. Man kan alltså minska på försvarsutgifterna och samtidigt upprätthålla vad regeringen kallar *"en god försvarsförmåga"*.³⁸

*"Utvecklingen under året har också illustrerat att Sverige inte längre hotas av att dras in i ett krig mellan stormakter. Däremot finns det risker förknippade med regionala och lokala konflikter och med förekomsten av auktoritära regimer och sönderfallande stater med bristande samhällskontroll."*³⁹

Regeringen beskriver att detta är ett led i en utveckling som pågått sen 1992 där man tänker sig att Sverige ska kunna möta ett mindre angrepp på kort sikt men att försvarsförmågan inte ska nå sin fulla potential för efter ett år eller mer. Man betonar återigen att det internationella samarbetet har fått en större roll i svensk säkerhetspolitik.⁴⁰

*"Där slås fast att ett invasionsföretag syftande till ockupation av Sverige inte ter sig möjligt att genomföra under de närmaste tio åren, förutsatt att Sverige har en grundläggande försvarsförmåga."*⁴¹

På längre sikt än så bedömer inte regeringen att den kan förutse men betonar vikten av kunna anpassa försvaret efter det försvarsbehov som nationen ställs inför. Regeringen ställer i propositionen upp vad man anser att försvaret har till uppgift att göra.

- *"Försvara Sverige mot väpnat angrepp.*
- *hävda vår territoriella integritet*
- *Bidra till fred och säkerhet i omvärlden och*
- *Stärka det svenska samhället mot påfrestningar i fred."*⁴²

Bakom den här propositionen står den socialdemokratiska regeringen och centerpartiet.⁴³

³⁸ Ibid k. 3.1

³⁹ Ibid k. 3.1

⁴⁰ Ibid k. 3.1

⁴¹ Ibid k. 3.1

⁴² Ibid k. 3.1

⁴³ Ibid k. 3.1

Följdmotioner till propositionen 2000

En rad följdmotioner kom in efter att regeringen tillsammans med centerpartiet hade lagt propositionen *"vårt nya försvar"*. Moderata samlingspartiet var klart överrepresenterat ifråga om antalet inkomna motioner (hela 20 av 34 motioner hade en moderat signatur). Även kristdemokraterna var väldigt aktiva i sitt motionerande.

De flesta av dessa motioner behandlar regionala frågor så som moderaten Per-Richard Molén som menar att det råder *"ovisshet"* kring omständigheterna i Ryssland. Vi behöver tio och inte fyra infanteribrigader i Sverige och ur det drar han slutsatsen att vi i synnerhet bör behålla i synnerhet Sollefteå.⁴⁴ Molén är en av många ifrån sitt parti som pekar på just faran från Ryssland och att det är hotet därifrån och inte pengarna som bör styra försvarspolitiken.⁴⁵ Hans partikamrater i Stockholm har gjort gemensam sak och skriver i en motion att huvudstaden måste kunna försvaras. Därför är man orolig eftersom ett antal förband i närområdet kommer att läggas ner i och med regeringens förslag. Stockholms moderater motiverar detta med att huvudstaden är extra viktig eftersom till exempel landets högsta militära ledning och riksbanken är belägna just där.⁴⁶

*"En ny försvarskommitté bör tillsättas för att ta fram ett förslag till nytt försvars-beslut. Det styrande i detta arbete måste vara försvars- och säkerhetspolitiska överväganden, inte regionalpolitiska eller arbetsmarknadspolitiska."*⁴⁷

Kristdemokratiska motionärerna försöker i första hand belysa att ett visst regemente eller garnison inte ska läggas ned. Detta motiveras med att just detta regemente fyller en särskilt viktig roll såväl för svensk säkerhetspolitik som regionen som berörs.⁴⁸ Även ekonomiska skäl så som att omlokalisering och att nyinvestera på nytt skulle bli dyrare än att behålla det som är idag.⁴⁹

Kristdemokraterna har också lämnat en partimotion som förklarar att man i stort delar regeringens uppfattning på det säkerhetspolitiska området men man drar andra slutsatser ur den beskrivningen som regeringen framför. Partiet anser att regeringen tar en alltför stor risk när man ämnar

⁴⁴ Motion 1999/2000 : Fö15

⁴⁵ Se Motion 1999/2000: Fö 13, Motion 1999/2000: Fö 12 och Motion 1999/2000: Fö 11

⁴⁶ Motion 1999/2000: Fö 18

⁴⁷ Ibid

⁴⁸ Motion 1999/2000: Fö 10 och Motion 1999/2000: Fö 29

⁴⁹ Motion 1999/2000: Fö 30

genomföra dessa nedskärningar. Man uttalar sig dock positivt om anpassningsprincipen som helhet men vill se att försvarets ekonomi hanteras på ett mer ansvarsfullt sätt än vad som här är fallet.⁵⁰

Moderaterna som parti lämnade också en mer utförlig motion som menar att beslutet är framtvingat av regeringens två *”försvarsfientliga”* samarbetspartner, vänsterpartiet och miljöpartiet. Det finns, menar partiet, inga säkerhetspolitiska skäl att rusta ned så pass mycket i dagsläget. Man ser med oro på utvecklingen i Ryssland och tycker regeringen drar för stora växlar på landets nedgående militära förmåga. Dock tror inte moderaterna att ett storkrig hotar Sverige idag.⁵¹

*”Bristerna i försvarets förmåga är inte resultatet av en medveten politik. Vad försvaret skall kunna har blivit en restpost i en enbart ekonomisk kalkyl. Det gör det framlagda förslaget än mer ansvarslöst. Det försätter Sverige i osäkerhet.”*⁵²

Utöver det här skriver moderaterna att regeringen och dess samarbetspartner i propositionen har en övertro på att man skulle kunna förutse när en upprustning är nödvändig. Partiet vill se större marginaler ifråga om beredskap. Detta eftersom man ofta tvingas fatta beslut med bristande information. Något som kan komma att bli ödesdigert.⁵³

*”Försvaret skall inte bara klara dagens hot, utan måste byggas också för att kunna möta morgondagens osäkerhet.”*⁵⁴

Det är en skapad bild, skriver moderaterna, att världen just idag skulle framstå som så fredlig och man har inget till övers för sådana *”glädjekalkyler”*. Moderaterna hänvisar till brittisk försvarspolitik under 30-talet då man också sa att det inte kommer bli krig inom tio års tid. Sverige blir ett otryggt land enligt moderaternas bedömning och man ser med stark skepsis på hur försvaret ska kunna klara de uppgifter som det är ålagt att utföra. Både försvaret av Sverige och det internationella samarbetet påverkas negativt av regeringens förslag.⁵⁵

⁵⁰ Motion 1999/2000: Fö 32

⁵¹ Motion 1999/2000: Fö 20

⁵² Ibid

⁵³ Ibid

⁵⁴ Ibid

⁵⁵ Ibid

”Vad försvaret skall kunna har blivit en restpost i en enbart ekonomisk kalkyl. Det gör det framlagda förslaget om försvaret än mer ansvarslost. Det för- sätter Sverige i osäkerhet.”⁵⁶

Folkpartiet liberalerna lämnade även de in en partimotion till följd av regeringens förslag. Partiet ställer förvisso upp på budgetramen som den socialdemokratiska regeringen och centerpartiet fastslagit men är däremot skeptisk till det enligt folkpartiet alltför låga omställningsbidraget som näst intill bör fördubblas. Folkpartiet erkänner att även deras förslag hade lett till nedläggningar av regementen i ungefär samma omfattning som regeringens förslag. Man är positiv till ett minskat försvar, det ska vara som partiet uttrycker det *”smalare men vassare”*. Regeringens förslag gör förvisso försvaret smalare men knappast vassare. Det är frågan om en okontrollerad bantning av antalet regementen. Ryssland utgör idag enligt partiet, inget militärt hot mot något annat land konstaterar partiet. Man tycks dela regeringens syn på hotbilden mot Sverige.⁵⁷

Propositionen bör dessutom avslås eftersom den inte möjliggör för internationella insatser i den utsträckning som folkpartiet vill se. Regeringen bör utöver det söka ett bredare parlamentariskt underlag för ett nytt beslut skriver partiet.⁵⁸

Miljöpartiet betonar i sin följmotion att det säkerhetspolitiska läget är mycket gynnsamt för Sveriges del och att partiet delar regeringens syn att det idag inte finns något militärt hot mot Sverige. Partiet hade dock velat se ännu större nedskärningar än de *”blygsamma 10%”* som regeringen tillsammans med centerpartiet kommit överens om. Miljöpartiet hoppas på att ännu större reduceringar är att vänta. Partiet beklagar sig också över att de blev exkluderade från försvarsuppförelsen då de gärna hade sett sig som delaktiga i den.⁵⁹

Vänsterpartiet är nöjda över att se nedskärningar i försvaret då man anser att pengarna behövs på andra håll i den offentliga sektorn. Det säkerhetspolitiska läget i Europa ter sig gynnsamt och man pekar på att försvarsutgifterna i Europa har minskat på sista tiden. I Ryssland har de till exempel minskat med hela 80 % sedan innan Berlinmurens fall skriver man i motionen. Vänsterpartiet säger sig acceptera utgiftsramen för försvaret som framlagts av regeringen och centerpartiet.⁶⁰

⁵⁶ Ibid

⁵⁷ Motion 1999/2000: Fö 28

⁵⁸ Ibid

⁵⁹ Motion 1999/2000: Fö 36

⁶⁰ Motion 1999/2000: Fö 7

Debatten 29 mars 2000

Precis som i fallet med motionerna kommer jag inte hänvisa till vilken sida som jag hämtar mina påståenden ifrån. I riksdagsdebatten kommer jag istället att ange numret på anförandet. Till exempel "anf 34". Detta beror på att sidnummer saknas i det dokument som jag använder mig av.

Moderaten Henrik Landerholm inleder debatten med ett anförande där han säger att *"Den eviga freden är inte här."* Landerholm pekar på att vi har sett flera väpnade konflikter på senare tid i vår närhet. Tjetjenien och Balkan är två nämnda exempel. Ryssland växer sig starkare och har börjat använda sig av en grövre retorik, något som oroar talaren. Det här är dock inget som talar för en upprustning av det svenska försvaret, men däremot mot en nedrustning. Ryssland kan komma att vara på väg att rusta upp, vilket gör det ologiskt för oss att rusta ned på samma gång. Landerholm efterlyser här större säkerhetsmarginaler i och med den ovisshet som han upplever. Det är motiverat att dra ned på försvaret och göra det mer flexibelt, fortsätter han, men konstaterar att detta bara blir ett invasionsförsvar i miniatyr.⁶¹

*"Vi är inte anhängare av den mobiliserade massarmé som nu blir kvar i miniformat."*⁶²

Han får medhåll från Åke Carnerö (kd) som menar att även om vi just nu upplever en positiv utveckling på det säkerhetspolitiska området råder det fortfarande stor ovisshet kring situationen i Ryssland. Saker kan förändras fort och då behöver Sverige säkerhetsmarginaler. Dagens situation motiverar inte en nedrustning av det svenska försvaret.⁶³ Ingvar Eriksson (m) instämmer om att man inte kan göra en säker bedömning av dagens Ryssland och i och med det är det här en farlig nedrustning. Även om vi inte upplever ett militärt hot mot Sverige idag kan förutsättningarna förändras och nedrustningen kommer allvarligt att äventyra Sveriges möjligheter att kunna försvara hela landet.⁶⁴

Försvarsministern Björn von Sydow (s) är inte helt otippat mer positiv till utvecklingen i världen. Han erkänner att vi knappast kan räkna med freden kommit för alltid men att mycket tyder på att ett storkrig ter sig osannolikt. Han hoppas att Ryssland ska fortsätta utvecklas i demokratisk riktning men är samtidigt tveksam då han pekar på den oroliga situationen i Tjetjenien. Oavsett detta så

⁶¹ Ibid anf. 1

⁶² Ibid anf. 45

⁶³ Ibid anf. 7

⁶⁴ Ibid anf. 189

konstaterar von Sydow att Rysslands militära förmåga är klart reducerad mot Sovjettiden och är idag inte tillräckligt kapabelt att genomföra den invasion man förut varit så rädd för. Det är inte i första hand ett "storkrig" vi måste skydda oss emot utan ett "begränsat krig". Ett begränsat krig beskriver försvarsministern som ett snabbt, småskaligt men väldigt effektivt anfall genom till exempel luften. För att klara ett sådant måste vi ha beredskap och ha ett rörligare, mer flexibelt och anpassningsbart försvar än vad vi har idag.⁶⁵

Till sist konstaterar han att det råder förhållandevis stor enighet kring försvaret med endast miljöpartiet och moderaterna som avvikare. Han avvisar moderaterna som bakåtsträvande och tillägger att deras försvar ska finansieras med biståndsbudgeten. Miljöpartiet förklarar försvarsministern, är emot allt vad militär heter och anser därmed att dem inte är lämpliga att samarbeta med i den här typen av frågor.⁶⁶

Von Sydows partikollega Tone Tingsgård (s) ger försvarsministern rätt när han säger att en invasion av Sverige idag inte är trolig.⁶⁷

*"Hittills har den grundläggande utgångspunkten för vårt försvar varit hotet om en invasion från Ryssland kanske är det riktigare att säga Sovjetunionen. Tio år efter kalla krigets slut är en invasion av Sverige inte trolig inom överskådlig tid och kan inte vara styrande som förr för försvarets uppbyggnad."*⁶⁸

Lars Ångström (mp) blir upprörd av påhoppet och menar att miljöpartiet inte är emot allt militärt men är för ett avskaffande av invasionsförsvaret och en kraftig nedrustning. Åsikter som försvarsministern själv delar idag.⁶⁹ Det här nedrustningsbeslutet kommer alldeles för sent enligt Ångström och miljöpartiet. Invasionshotet har inte funnits på länge och de militära utgifterna i världen minskar kraftigt. Vi ser en halvering i Europa och en 90 % sänkning i Ryssland. Det är tid för nedrustning och detta kommer kunna frigöra resurser. Dessa åtta miljarder som sparas på försvaret

⁶⁵ Ibid anf. 44

⁶⁶ Ibid anf. 44

⁶⁷ Ibid anf. 18

⁶⁸ Ibid anf. 18

⁶⁹ Ibid anf. 49

ska nu gå till vården. Men miljöpartiet är trots allt inte nöjda med förslaget. Dagens nedrustning är otillräckligt sett till den internationella kontexten.⁷⁰

Erik Arthur Egervärn (c) menar att det är först nu Sverige får ett försvar som är anpassat till dagens hotbild och att den nödvändiga moderniseringen äntligen genomförs. Det här är ett ansvarsfullt beslut som kommer ge resurser till vården. Sverige är inte det enda land i Europa som moderniserar sitt försvar konstaterar Egervärn. Invasionshotet är borta och de nya hoten kräver ett annat slags försvar som dessutom ska kunna delta i internationella operationer långt utanför Sveriges gränser. Försvaret blir inte *”nedmonterat”* eller *”raserat”* som många hävdar utan blir anpassat till den nya hotbilden.⁷¹

Även vänsterpartiets Berit Jóhannesson håller med om att hotbilden mot Sverige inte alls är densamma som förut och ställer sig bakom försvarsbeslutets huvudinriktning. Detta motiverar en förändring och förminskning av Sveriges militära resurser. Resurser som behövs bättre på andra områden i samhället.⁷²

*”Vi ser med tillfredsställelse på den nu påbörjade omdaning från ett invasionsförsvar till ett försvar anpassat till den nya situationen, som bl.a. innebär att vi med vår alliansfrihet och med värnplikten som grund kan utgöra en viktig del i fredsbevarande verksamhet runtom i vår omgivning men också att en av de fyra uppgifterna för försvaret är stöd till samhället i fred. Det är en bra utveckling av det svenska försvaret.”*⁷³

Tingsgård (s) fortsätter sitt anförande med att påpeka att Sverige nu har en tilltalande säkerhetspolitisk situation som medför att man kan föra över resurser från försvaret till vården.⁷⁴ Även socialdemokraten Lennart Klockare ser positivt på världsutvecklingen och är nöjd över att kunna föra över pengar till den sedan länge eftersatta vården.⁷⁵ Också Gunnel Wallin (c) framför liknande resonemang om att det nu är möjligt att ge vården mer pengar på bekostnad av försvaret.⁷⁶

⁷⁰ Ibid anf. 9

⁷¹ Ibid anf. 27

⁷² Ibid anf. 2

⁷³ Ibid anf. 2

⁷⁴ Ibid anf. 18

⁷⁵ Ibid anf. 139

⁷⁶ Ibid anf. 150

Carnerö (kd) delar förvisso uppfattning om att vården är i behov av mer pengar men anser inte att det betyder att försvaret ska agera "*budgetregulator*".⁷⁷

Folkpartiet liberalerna avviker ifrån de andra borgerliga partierna och märks väldigt lite i debatten. Runar Patriksson (fp) yrkar på avslag för propositionen tillsammans med kristdemokraterna och moderaterna men av andra skäl. Patriksson vill först och främst se en bredare uppgörelse än den som ligger till grund för det här beslutet. Försvaret moderniseras inte tillräckligt och bygger på en enligt partiet förlegad syn på europeisk säkerhetspolitik. Sverige borde kunna ställa upp med tre gånger så mycket militär personal som idag utomlands, något som inte möjliggörs med det här försvarsbeslutet. För detta krävs ett större omställningsbidrag, något som partiet uttryckt innan det lämnade förhandlingarna i försvarsberedningen.⁷⁸

I övrigt tycker folkpartiet att den ekonomiska ramen för försvaret är tillfredsställande. De är positiva till den neddragning av försvaret som nu sker och ser det som en nödvändig anpassning.⁷⁹ Man säger sig vara överens om mycket i regeringens förslag men inte allt. Patriksson uppmanar socialdemokraterna och centern att "*föra upp NATO-frågan över vattenytan*".⁸⁰ Egenvärn (c) avser inte diskutera NATO-frågan i talarstolen men upplyser Patriksson om att han personligen liksom hans parti anser att det inte är aktuellt för Sverige att inträda i försvarsallianser.

Votering

Votering om försvarspropositionen 1999/2000: 30 bifölls i riksdagen av socialdemokraterna, centerpartiet, vänsterpartiet och sex stycken miljöpartister. Moderaterna, folkpartiet och kristdemokraterna reserverade sig mot beslutet. Avstod gjorde en vänsterpartist och en miljöpartist.⁸¹

⁷⁷ Ibid anf. 19

⁷⁸ Ibid anf. 8

⁷⁹ Ibid anf. 8

⁸⁰ Ibid anf. 42

⁸¹ Protokoll 1999/2000: 89

Försvarsbeslutet 2004

Precis som i fallet med det tidigare beslutet kommer det här att följa samma mal som tar sin början i en beskrivning av regeringens proposition. I den här propositionen kommer jag till skillnad ifrån den förra att använda mig av sidnummer i notningen eftersom de nu finns tillgängliga.

Proposition 2004/2005: 05 Vårt framtida försvar

Avvecklingen av invasionsförsvaret till ett insatsförsvar fullföljs i och med den här propositionen. Regeringen gör bedömningen att det är högst osannolikt att Sverige utsätts för ett väpnat angrepp inom tio år. Däremot ska försvaret istället användas för att främja internationellt fredsarbete. Numera anser man att Sverige försvaras bäst utomlands.⁸²

”Sveriges internationella insatser bidrar till att fjärma internationell fred och säkerhet, och stärker därmed vår egen säkerhet.”⁸³

Det ligger ett ansvar på Sverige och resten av världssamfundet att hantera internationella konflikter i världen. Det kräver ett annat försvar som är anpassade för dessa uppgifter.⁸⁴ Regeringen vill stärka Sveriges förmåga att kunna bidra i internationell krishantering såväl inom FN som inom EU. Man betonar starkt just det internationella samarbetet och lyfter fram EU, NATO, USA och FN som viktiga aktörer som kan bidra till fred i världen.⁸⁵

Propositionen framhåller att Sverige är alliansfritt men antyder också att vi sannolikt inte står ensamma om vi skulle anfallas, likaså kommer inte Sverige stå passivt om ett annat EU-land blir angripet. Man ser positivt på utvecklingen i vårt närområde och upplever idag inget direkt hot mot den svenska suveräniteten.⁸⁶ Integrationen i östersjöområdet har stärkts och relationen med Ryssland är idag mer avspänd. Man hoppas på ett mer intimt samarbete kring gemensamma frågor som människohandel och miljöfrågor.⁸⁷ Ryssland bedömer man som politiskt stabilt men fortsatt

⁸² Proposition 2004/2005: 5 s. 12-13

⁸³ Ibid s. 12

⁸⁴ Ibid s. 13-14

⁸⁵ Ibid s. 18

⁸⁶ Ibid s. 31

⁸⁷ Ibid s. 18

odemokratiskt på sina håll. Landets relationer med USA och EU har stärkts vilket har bidragit till rysk framgång på det ekonomiska planet.⁸⁸

Numera är det i första hand förebyggande arbete utomlands som försvaret bör ägna sig åt menar regeringen, eftersom det inte idag finns något hot mot Sverige, måste landet hjälpa till att förebygga så att den situationen består. Tanken är att försvarets operativa förmåga ska höjas om hotbilden eventuellt förändras.⁸⁹

Vårt försvar ska kunna anpassas efter vilken typ av konflikt det rör sig om, var i världen den är och vad det är för typ av uppgift som skall utföras och allt detta också med hänsyn till samarbete med andra aktörer. Den svenska försvarsmakten ska anpassas efter hur det ser ut i omvärlden.⁹⁰ Detta för att klara av denna *”breddade hotbild”* som nu finns mot landet.⁹¹ Hotet är inte i första hand mot Sverige som enskild nation och ska därför bemötas genom internationellt samarbete. Man utesluter dock inte *”militära incidenter”* som kan uppstå, eller att Sverige kan utsättas för hot i framtiden. I och med det krävs en fortsatt *”grundläggande försvarsförmåga”* och inte bara att se till vad som hotar landet idag. Med detta i åtanke ska man utbilda fler än vad man har behov av idag för att behålla den kompetens som en dag kan bli nödvändig i händelse av försämrad världskonjunktur.⁹²

”Försvarsmakten ska utveckla ett modernt, flexibelt och användbart insatsförsvar med hög tillgänglighet. Tonvikten ska ligga på operativ förmåga i närtid. Förmågan till internationella insatser ska öka såväl som kvantitativt som kvalitativt”⁹³

Regeringen ställer även upp mål för totalförsvaret men nämner ändå att dessa mål är under utredning.

- *”Bidra till att hantera och förebygga kriser i vår omvärld*
- *Hävda vår territoriella integritet*

⁸⁸ Ibid s. 19

⁸⁹ Ibid s. 34-35

⁹⁰ Ibid s. 42

⁹¹ Ibid s. 12

⁹² Ibid s. 31

⁹³ Ibid s. 41

- *Försvara Sverige mot ett väpnat angrepp och*
- *Värna civilbefolkningen och säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna vid ett väpnat angrepp eller krig i vår omvärld.*⁹⁴

Vilka förutom den socialdemokratiska regeringen som står bakom propositionen framgår inte.

Följdmotioner till propositionen 2004

Först och främst är det anmärkningsvärt att motioner ifrån regeringspartiets ledamöter har inkommit till det här beslutet. Sex stycken (utav totalt 28 motioner) har en socialdemokratisk signatur. Ett exempel på detta är Ann-Kristine Johansson (s) med flera som börjar med att ge regeringen rätt i sin analys. De internationella spänningarna har minskat och nya hot har uppstått, nya hot som kräver ett förnyat försvar.⁹⁵

Författarna pekar på att Värmland kommer att drabbas mycket hårt om de nedläggningar som regeringen har föreslagit genomförs. Författarna vill påvisa att det kräver kompensation och att regeringen måste se att det finns regionalpolitiska effekter att ta hänsyn till. Den kompetens som finns i regionen måste tas vara på och det krävs statliga insatser för att hålla sysselsättningen uppe. I synnerhet civilanställda behöver extra stöd.⁹⁶

Även två vänsterpartister lyfter fram Värmlands situation i sammanhanget och menar att det knappast kan vara motiverat att flytta och omlokalisera de berörda enheterna till annan ort. Det måste medföra kostnader och de två motionerna kräver regeringen på svar i frågan.⁹⁷

En annan socialdemokratisk motion med sex författare berör istället situationen i Arvidsjaur efter en eventuell avveckling av den militära verksamheten där. Det kommer krävas ett antal ersättningsjobb om förslaget går igenom och det kan i värsta fall leda till att orten avfolkas. De pekar på de goda geografiska förhållandena för militära övningar i området och att stora investeringar redan har gjorts. Ledamöterna argumenterar att man bör öka övningsverksamheterna i området. Dels för att skapa

⁹⁴ Ibid s. 31

⁹⁵ Motion 2004/2005: Fö 12

⁹⁶ Ibid

⁹⁷ Motion 2004/2005: Fö 9

syssetsättning i det redan nu glesbefolkade Norrland men också för att utveckla vårt försvar och således bidra till hela landets säkerhet.⁹⁸

Arvidsjaur behandlas också av Anna Grönlund Krantz (fp) motion som menar att regeringens förslag lägger ner ekonomiskt fungerande enheter och slösar med skattebetalarnas pengar. Grönlund Krantz pekar på att stora delar av den styrka som Sverige idag har utomlands har hämtats ifrån Arvidsjaur dragonregemente. Det finns även stort intresse utomlands att bedriva övning i området då klimatet lämpar sig väl för den typen av aktiviteter. Enligt författaren ska det dessutom krävas stora investeringskostnader på annat håll för den omlokalisering som regeringen har som förslag.⁹⁹

Centerpartiet har också varit flitiga i sitt motionerande. Hela tio motioner har en centerpartist varit delaktig i. Kerstin Lundgren (c) föreslår till exempel att man bör samordna den militära verksamheten ifråga om helikoptrar med den civila sektorn. Hon pekar på att samordning mellan myndigheter idag är långt ifrån något ovanligt och i många fall bra. Det skulle i det här fallet kunna leda till ett bättre skydd mot terrorism. I Stockholm kan man till exempel samordna det militära med den nationella insatsstyrkan menar Lundgren.¹⁰⁰

Vänsterpartiets partimotion börjar med att konstatera att det idag inte existerar någon hotbild mot Sverige och detta tillfälle bör utnyttjas för att omfördela resurserna till *"andra för Sveriges invånare viktiga verksamheter."* Den omstrukturerad som nu sker från ett invasions- till ett insatsförsvar för att användas för internationella insatser är bra och man hoppas på att ytterligare nedskärningar kommer att kunna göras i framtiden. Partiet vill dessutom se en könsneutral värnplikt och man är mycket skeptisk till den militarisering av EU som nu pågår samt ett eventuellt medlemskap i NATO. Vänsterpartiet anser istället att alla beslut som berör militära insatser ska ske på mellanstatlig nivå och inte på direktiv ifrån EU. Detta är ett hot mot den neutralitetspolitik som tjänat Sverige så väl under mycket lång tid. Vänsterpartiet uttrycker upprördhet över regeringen som i sin proposition skriver att det är osannolikt att Sverige står passivt om ett annat EU-land skulle bli angripet. Det är inte förenligt med den alliansfrihet Sverige anser sig stå för och vi bör inte ställa upp på försvarsgarantier av den här typen.¹⁰¹

⁹⁸ Motion 2004/2005: Fö 20

⁹⁹ Motion 2004/2005: Fö 24

¹⁰⁰ Motion 2004/2005: Fö 18

¹⁰¹ Motion 2004/2005: Fö 8

Moderaterna har inte varit fullt så aktiva i sitt motionerande vid det här försvarsbeslutet. Fem stycken följdmotioner har en moderat skrivit under. Nils Fredrik Aurelius (m) skriver att Kalmargruppen bör bli kvar. Han visar på att Kalmar län annars blir helt utan militär närvaro vilket är riskabelt då ett antal viktiga samhällsfunktioner finns belägna i just Kalmar. Bland annat är öarna Gotland och Öland beroende av staden för sin elförsörjning. Det ligger ett kärnkraftverk i närheten och där utöver nämner han hamnar och flygplatser.¹⁰² Lennart Beijer (v) ger uttryck för liknande tankegångar. Han nämner skyddsobjekten i regionen, att det är en stor stad som ska kunna försvaras, flygplatserna samt hamnen som är militärstrategiskt viktiga.¹⁰³

Den då nybildade "Allians för Sverige" (m, fp, c, kd) har lämnat en gemensam motion där man menar att borgerligheten eftersträvat en bred uppgörelse i försvarsfrågan med socialdemokraterna. Istället har regeringen valt att vända sig till vänsterpartiet och miljöpartiet, något som de borgerliga anser vara historiskt och pekar på att de bägge partierna har tveksam inställning i säkerhetspolitiska frågor. Alliansen ställer sig positiv till den omställning av försvaret som nu sker.¹⁰⁴

*"Försvaret skall inte bara klara dagens hot, utan måste också kunna möta morgondagens osäkerhet. Därför är omställningsprocessen från ett förrådsställt invasionsförsvar till ett flexibelt insatsförsvar, som kan användas såväl inom Sveriges gränser som i internationella insatser, oerhört viktig."*¹⁰⁵

De fyra borgerliga partierna väljer att lyfta fram att detta inte varit så lätt i praktiken då kostnaderna för de här omställningarna har visat sig högre än regeringen först befarat. Försvaret behöver mer resurser än vad regeringen ämnar ge och detta kommer leda till "nya svarta hål" i försvarsbudgeten. En höjning för år 2005 med 400 miljoner, 500 miljoner och 1150 miljoner för 2006 respektive år 2007 anser partierna vara mer rimligt än det förslag som regeringen har lämnat till riksdagen. Dock så anser även alliansen att försvarets kostnadsram bör sänkas men med högre ambitioner i det internationella samarbetet än vad regeringen tycks ha. Sverige bör kunna ställa upp med betydligt fler män och kvinnor till stridande förband än vad som idag är fallet, både genom EU och FN.¹⁰⁶

¹⁰² Motion 2004/2005: Fö 10

¹⁰³ Motion 2004/2005: Fö 6

¹⁰⁴ Motion 2004/2005: Fö 21

¹⁰⁵ Ibid

¹⁰⁶ Ibid

Debatten 15 december 2004

Slutdebatten i riksdagens kammare inför omröstningen av försvarsbeslutet 2004 ägde rum den 15 december. Liksom tidigare kommer notningen att visa vilket nummer på anförande som är aktuellt och inte vilket sidnummer.

”Vi ser ingen militär hotbild mot Sverige från någon annan stat.”¹⁰⁷

Så säger försvarsminister Leni Björklund i sitt anförande under debatten. För detta får hon medhåll från flera håll. Partikamraten Tommy Ternemar (s) menar även han att den europeiska integrationen har stärkt freden och han ser det som högst osannolikt att Sverige skulle bli utsatta för militära aggressioner i närtid, något han konstaterar med glädje.¹⁰⁸ Rune Berglund (s) instämmer på liknande sätt och menar att Sveriges militära kompetens istället gör mer nytta på andra håll i världen. Även kristdemokraternas ledamot Else-Marie Lindgren är av samma mening och förklarar att inte heller hon tror att det idag föreligger något militärt hot mot Sverige som nation.¹⁰⁹ Likaså miljöpartiets Lars Tångström ser positivt på världsutvecklingen.¹¹⁰

”Det finns inte längre något militärt invasionshot mot Sverige. Det finns då naturligtvis ingen anledning att ha ett omfattande invasionsförsvar av den storlek som Sverige har hållit sig med.”¹¹¹

Endast en debattör försöker måla upp en annan bild av världssituationen. Karl-Axel Roslund (m) är dagens enda skeptiker om vi pratar syn på säkerhetspolitiken. Han tar upp Sovjetunionens fall som exempel och pekar på att ingen på förhand kunnat förutse att det skulle gå som det gick bara veckor innan unionen rasade samman.¹¹²

”Man säger faktiskt att ett krig i Sverige är otänkbart. Men samtidigt är det fullt tänkbart med ett krig i Europa och i resten av världen. Vi ska ju ha en armé som kan sättas in och användas i Europa eller i världen. Där kan det bli krig. Här kan det aldrig bli det. Då frågar jag: Är vi inte en del av

¹⁰⁷ Protokoll 2004/05: 51 anf. 97

¹⁰⁸ Ibid anf. 176

¹⁰⁹ Ibid anf. 116

¹¹⁰ Ibid anf. 92

¹¹¹ Ibid anf. 92

¹¹² Ibid anf. 126

Europa, eller är vi en isolerad ö, eller är det så enkelt att 200 år av fred och frihet har gjort att vi tror att vi är något utvalt folk som för alltid är osårbart?”¹¹³

Roslund är också ensam för dagen om att ta upp situationen i Ryssland. Ett Ryssland som enligt honom rustar upp och med en ledare som han menar visar diktatoriska tendenser. Lägg därtill ett Ukraina som kan komma att hamna i ett inbördeskrig.¹¹⁴

Ett tema som de borgerliga för upp vid ett flertal tillfällen i debatten är socialdemokraternas vändning i valet av samarbetspartner i försvarsfrågor. Som bekant har vänsterpartiet och miljöpartiet varit exkluderade från förhandlingar kring försvars och säkerhetspolitiken. Något som förändras i och med det här beslutet. Erling Wälivaara (kd) vill göra gällande att regeringen avbröt samtalen med de borgerliga för att istället gå till två försvarsfientliga partier för en uppgörelse kring försvaret.¹¹⁵

”Vore det inte för att hela den här soppan är så oerhört allvarlig skulle jag drista mig till att kalla det här försvarsbeslutet för ett stort skämt. Ett lämpligare ord i sammanhanget är nog egentligen tragedi. [...] Det är en tragedi därför att vi gång efter annan räckte fram handen till Socialdemokraterna och erbjöd oss att komma överens över blockgränsen. Men Socialdemokraterna ville inte. [...] Det är en tragedi därför att försvarsfientliga Vänsterpartiet och Miljöpartiet har fått avgörande inflytande på svensk säkerhets- och försvarspolitik. Det är en tragedi därför att Försvarsmakten även i framtiden kommer att styras av den oförenliga kombinationen av vänsterpolitiska särintressen och verkliga säkerhetspolitiska förändringar och krav. Vi i Allians för Sverige var redan överens oss emellan och hade därmed gjort halva jobbet åt regeringen. Men det var uppenbarligen viktigare för oss än för regeringen att hålla regeringens eget löfte om att aldrig låta Vänsterpartiet och Miljöpartiet påverka försvarspolitikern.”¹¹⁶

Moderaten Ola Sundell uttrycker liknande tankegångar och gör gällande att regeringen totalt har misslyckats när den ignorerar de borgerliga och istället väljer att gå till ett *”nedrustningsparti”* som miljöpartiet. Sundell hade velat se att socialdemokraterna gjort upp tillsammans med alla de fyra borgerliga partierna.¹¹⁷

¹¹³ Ibid anf. 126

¹¹⁴ Ibid anf. 126

¹¹⁵ Ibid anf. 59

¹¹⁶ Ibid anf. 59

¹¹⁷ Ibid anf. 57

”Trängselskatter och vindkraftsstöd betydde mer än svensk säkerhet och svensk försvarspolitik. Det är absolut uppenbart att försvaret av Sverige väger lätt i jämförelsen för regeringen.”¹¹⁸

Hans partikamrat Rolf Gunnarsson (m) instämmer och är upprörd över att socialdemokraterna gjort upp med vänsterpartiet och miljöpartiet.

”Socialdemokraterna har en uppgörelse om svenskt försvar med dels ett parti som inte vill ha något försvar alls, dels ett parti lett av en kommunist. Det här med Miljöpartiet är ju egentligen mest häpnadsväckande. Ett parti som inte vill ha något försvar satsar 40 miljarder på detta försvar.”¹¹⁹

Heli Berg (fp) är även hon upprörd över att Sveriges försvar nu ska *”luta sig mot kommunister”*

Tone Tingsgård (s) vill göra gällande att det under sommaren i försvarsberedningen rådde stor enighet kring försvaret. Fem partier menar hon, var övarens om budgeten. Socialdemokraterna, miljöpartiet, vänsterpartiet, kristdemokraterna och centerpartiet. Men istället för att samarbeta drog sig centerpartiet och kristdemokraterna ur förhandlingarna därför de ville höja försvarsanslagen med 1% för år 2005 och för att visa upp en borgerlig enighet.¹²⁰Hennes partikamrat Håkan Juholt (s) lyfter också fram att det trots allt råder förhållandevis stor enighet kring försvarsfrågan.¹²¹

Ett annat tema i debatten är vilka som drabbas och de borgerliga poängterar flera gånger att det här beslutet kommer slå hårdast mot kvinnorna i försvaret. Karin Enström (m) framhåller att väldigt många kvinnliga officerare kommer bli avskedade i och med det här beslutet.¹²²Erling Wälivaara (kd) pekar på samma problem. Eftersom principen om *”sist in, först ut”* tillämpas kommer de flesta av de kvinnliga officerarna att drabbas då de råkar vara anställda sist.¹²³Marietta De Pourbaix-Lundin lyfter också fram kvinnornas roll. Hon menar att regeringen gärna talar om att kvinnor ska anställas i försvarsmakten men nu får de istället sparken.¹²⁴

¹¹⁸ Ibid anf. 57

¹¹⁹ Ibid anf. 114

¹²⁰ Ibid anf. 74

¹²¹ Ibid anf. 144

¹²² Ibid anf. 123

¹²³ Ibid anf. 59

¹²⁴ Ibid anf. 149

Försvarsministern vill istället göra gällande att lagen om anställningsskydd har hjälpt till vid situationer som denna då det blir enklare för parterna att hitta lösningar. Hon ser dessutom ingen anledning till varför man skulle göra skillnad på militärer i en sådan här frågan.¹²⁵

”På vilket sätt gagnar vi långsiktigt rekryteringen till officersyrket om det vi erbjuder är sämre trygghet än på andra områden? Det jobbet är väl tufft nog ändå.”¹²⁶

Berit Jóhannesson framhåller också kvinnors roll i försvaret och vill se fler kvinnor i det svenska försvaret. Könneutral värnplikt menar hon, är en lösning för att öka jämställdheten, legitimiteten och kvaliteten i försvarsmakten.¹²⁷

Pengarnas roll i beslutet får en undanskynd plats i den här debatten men Ola Sundell (m) går till attack mot regeringen för dess misskötsel av försvarsekonomin. Försvaret har blivit en *”budgetregulator”* menar Sundell.¹²⁸ Det är i första hand regeringens påstådda vanskötsel av försvarets pengar som diskuteras, inte de eventuella ekonomiska motiven bakom beslutet i sig.¹²⁹ Få undantag kan urskönjas. Till exempel miljöpartiets Lars Ångström (mp) som menar att detta är pengar som bättre behövs inom skolan och vården.¹³⁰ Eller Claes-Göran Brundin (s) som nöjt konstaterar att polisen nu kan få ökade resurser.¹³¹ Berit Jóhannesson (v) ser också att pengarna behövs bättre på annat håll.¹³² Försvarsministern konstaterar att det inte skiljer speciellt mycket mellan alliansens förslag och regeringens. Björklund anser dock att de borgerliga har en övertro på hur mycket mer försvar man får för den lilla extra summan som de är beredda att tillföra försvaret.¹³³

¹²⁵ Ibid anf. 105

¹²⁶ Ibid anf. 105

¹²⁷ Ibid anf. 60

¹²⁸ Ibid anf. 57

¹²⁹ Se Protokoll 2004/05: 51 anf. 58 och Protokoll 2004/05: 51 anf. 59

¹³⁰ Ibid anf. 92

¹³¹ Ibid anf. 186

¹³² Ibid anf. 60

¹³³ Ibid anf. 97

Till sist frågan om omställningen från invasions- till insatsförsvar där försvarsministern uttalar sig positivt kring detta och menar att Sverige är långt ifrån det enda landet som går igenom en sådan här förändring.¹³⁴ Ångström (mp) delar den här åsikten till fullo.¹³⁵ Ola Sundell (m) och Claes Västerteg (c) uttalar sig också positivt ifråga om omställning till ett insatsförsvar.¹³⁶

Votering

Voteringen skedde samma dag som debatten och sent på kvällen dessutom. Fördelningen av rösterna blev inte helt oväntat enligt följande. Rösterna blev 172 för utskottets betänkande och 142 emot. För förslaget röstade socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet. Moderaterna, folkpartiet, centerpartiet och kristdemokraterna röstade emot utskottets betänkande.

¹³⁴ Ibid anf. 97

¹³⁵ Ibid anf. 92

¹³⁶ Protokoll 2004/05: 51 anf. 117 och Protokoll 2004/05: 51 anf. 57

Slutsatser och analys

Det här kapitlet kommer att läggas upp enligt följande. I syfte att försöka hålla en röd tråd genom diskussionsavsnittet så kommer var och en av frågorna att diskuteras under egna rubriker. Detta för att ge struktur och tydlighet och min förhoppning är att läsaren ska uppleva att denne har fått tillfredsställande svar på frågorna som ställdes i början av uppsatsen.

Pengar eller anpassning?

Intuitivt så tycks det bäst att börja med det första försvarsbeslutet. Tyvärr är frågan inte fullt så enkel att besvara då bägge aspekterna tydligt synliggörs i debatten. Från socialdemokraterna och centerns sida är det alldeles uppenbart att man anser att den säkerhetspolitiska situationen nu medgör nedskärningar av försvaret enligt elasticitetsteorin. Även ekonomiska argument spelar in. I synnerhet för miljöpartiet som betonar de ekonomiska fördelarna med nedrustningen och även vänsterpartiet lyfter fram att de här pengarna kan göra större nytta någon annanstans. Svaret blir därmed inte entydigt. Det som däremot sker i debatten är att kristdemokraterna och moderaterna försöker misstänkliggöra regeringen och centern för att bara se till de ekonomiska faktorerna och blunda för de politiska. Kristdemokraterna säger sig till exempel dela regeringens syn på hur den säkerhetspolitiska situationen ser ut men gör en annan analys av detta som motiverar vad man kallar "större marginaler". Svaret på frågan blir alltså olika beroende på vilket parti man frågar. För vänsterpartiet och i synnerhet miljöpartiet handlar det i första hand om att man vill omfördela resurserna men i socialdemokraterna och centerns fall är det svårt att kalla det för annat än en avvägning mellan ekonomi och säkerhet.

Vid försvarsbeslutet 2004 blir det än mer svårtolkat. Efter en genomgång av materialet är det alldeles uppenbart att diskussionen om huruvida det finns ett hot mot Sverige saknas. Under debatten så sker konstateranden i förbifarten i stil med "*Det finns inte längre något militärt invasionshot mot Sverige*" men en utförlig diskussion saknas. Även från borgerligt håll tycks man ha accepterat att det inte finns något militärt hot Sverige och man bedriver inte alls den typ av skrämselfpropaganda som vid det tidigare försvarsbeslutet. Det blir dock ännu svårare eftersom diskussionen om huruvida pengarna behövs på annat håll även den bara nämns med några få fraser i den här debatten. Partierna som står bakom förslaget nämner alla att det här är pengar som kommer gå till annat. Polis, vård och skola nämns som exempel. Med detta i åtanke ligger det alltså närmare till hands att tro att det var pengar som motiverade försvarsbeslutet 2004 men man kan samtidigt inte dra den slutsatsen då det andra alternativet inte kan falsifieras. Avsaknaden av debatt kring hotbild visar att det råder

samförstånd kring just den punkten. Det som nämns i termer av pengar är att de borgerliga vill ge mer pengar till försvaret för att man inte tror att försvaret kan uppfylla de åtaganden som de av regeringen blivit ålagda att uppfylla. I en situation där så vore fallet, att regeringen faktiskt ger för lite pengar i förhållande till de uppgifter som man avser att försvarsmakten ska utföra, så skulle slutsatsen kunna dras att pengarna styrde det här beslutet. Tyvärr räcker inte det empiriska underlaget till för att kunna avgöra en sådan sak och därför kan inte heller den slutsatsen dras här och nu.

Resultatet kan tyckas dystert eftersom uppsatsen inte kan ge ett definitivt svar på frågan huruvida det är pengar eller säkerhetspolitik som styr? Samtidigt ska man ha i åtanke att det kan verka oseriöst av ett parti i regeringsställning att motivera stora neddragningar av försvaret med ekonomiska argument, det är trots allt landets säkerhet det handlar om. För stora väljargrupper är detta inte något som är politisk gångbart och det är därmed inte så konstigt att även om man nu i första hand ville omfördela resurserna så låter det mer ansvarsfullt att hänvisa till en fredligare värld. Likaså är det tacksamt för "försvarsvänliga partier" att gå till angrepp med just argumentet att neddragningarna sker på grund av statsfinansiella skäl. Det är ett budskap som är pedagogiskt lätt att föra fram.

Fattades besluten i samförstånd?

Inför försvarsbeslutet 2000 kan man konstatera att det rådde förhållandevis stora motsättningar mellan socialdemokraterna, centern, vänsterpartiet på en sida och moderaterna på den andra sidan. Moderaterna motsätter sig helt en omställning från invasions- till insatsförsvaret. Moderaten Henrik Landerholm varnar till exempel för ett Ryssland som rustar upp. Man beskyller regeringen för att inte alls ta hänsyn till den säkerhetspolitiska situationen och uttrycker sig fränt om att man inte kan gå efter sådana här "*glädjekalkyler*". Kristdemokraterna har en något mer regeringsvänlig uppfattning. Man betonar den osäkerhet som råder men säger samtidigt att det är motiverat att skära ned på försvarets resurser.

Folkpartiets urskiljer sig här ganska, mycket då man delar regeringens syn på säkerhetspolitiken, och är ändå inte med i uppgörelsen. Partiet säger sig vilja ha ett större omställningsbidrag men jag upplever inte det som den riktiga anledningen till att man ställer sig utanför. Det är trots allt lite av en petitess i sammanhanget. En anledning kan vara det NATO-engagemang som folkpartiet trots allt har. Runar Patriksson berör NATO-medlemskapet i debatten och vi minns sedan bakgrundsbeskrivningen att alliansfriheten har en stor roll i svensk säkerhetspolitik. Kanske är man ovillig ifrån socialdemokratiskt håll att samarbeta med ett alltför NATO-vänligt parti?

Miljöpartiet gläds åt nedskärningarna och tycks i huvudsak vara överens med majoriteten men får sannolikt inte vara med i uppgörelsen på grund av låg trovärdighet i försvarsfrågor, något som försvarsministern själv uttrycker i debatten på ett närmast maliciöst sätt.

I det senare försvarsbeslutet var man uppenbart mer överens. Som tidigare nämnt diskuteras inte hotbilden alls med undantag för en moderat som fortfarande drömmer mardrömmar om arga ryssar som korsar gränsen. Alla partier accepterar numera också övergången från invasions- till insatsförsvar, något som inte var fallet vid det tidigare beslutet. Sverige ska numera försvaras utomlands och den svenska militären ska i huvudsak användas till internationellt solidaritetsarbete. Det man strider om är i sammanhanget småpengar då de borgerliga anser att försvaret bör ha närmare två miljarder extra under en treårs period. Det är inte osannolikt att bildandet av den så kallade *"Allians för Sverige"* som ligger till grund här och att det finns valtaktiska motiv som spelar in.

Skiljde sig besluten åt i någon mening?

En del skillnader har redan omnämnts. Det rådde en betydligt större enighet i det senare beslutet än i det tidigare. Det var på marginalen åsikterna gick isär. Det går inte att uttala sig om de säkerhetspolitiska eller ekonomiska motiven spelade en större eller mindre roll för beslutets fattande vid de olika tillfällena.

Det som är mest anmärkningsvärt är det som de borgerliga partierna lyfter fram i debatten, nämligen vilka som faktiskt fattar beslutet. Lägg märke till vad försvarsministern Thage G. Peterson sa inför beslutet 1996 på förfrågan om samarbete med vänsterpartiet. Han skulle *"aldrig i livet"* samarbeta med de *"gamla kommunisterna"* i den här typen av frågor. Likaså uttrycker sig försvarsministern Björn von Sydow med visst förakt när han menar att ett parti som miljöpartiet knappast är lämpligt att samarbeta med i den här typen av frågor. 2004 är dem bägge två med på tåget.

Dåvarande statsminister Göran Persson beskriver händelseförloppet i sina memoarer *"Min väg, mina val"*. Han menar att han först inte ville släppa in dem i försvarsuppgörelser. I försvarsberedningen inför FB 2004 ska centern, socialdemokraterna och kristdemokraterna ha varit överens men i och med bildandet av den borgerliga alliansen så förändrades detta och socialdemokraterna drog sig så småningom ur förhandlingarna. Göran Persson ska därefter ha gått till miljöpartiet som visat sig välvilliga att stödja propositionen. Han menar att i och med det så accepterade miljöpartiet grunderna för svensk försvarspolitik.¹³⁷

¹³⁷ Persson, *Min väg, mina val* (2007) s. 399-402

”Därmed hade miljöpartiet gjort resan från ett idealistiskt, pacifistiskt parti över till ett seriöst och kunnigt parti som ställde upp på grunderna för svensk försvarspolitik”¹³⁸

Det här kan vara en förklaring till socialdemokratins svängning till en annan samarbetspartner i försvarsuppgörelsen. Det bör påpekas att detta i sig är något historiskt.

¹³⁸ Ibid s. 402

Referenser

Regeringskansliets hemsida. <http://www.sweden.gov.se> / <http://www.sweden.gov.se/sb/d/11070>
(2010-03-21)

Samtliga propositioner och motioner samt riksdagsprotokoll är hämtade ifrån riksdagens hemsida. www.riksdagen.se (vid upprepade tillfällen under uppsatsens gång)

Folkpartiets hemsida www.folkpartiet.se (2010-04-19) *En rapport om NATO från folkpartiet liberalernas försvarspolitiska nätverk* (2008-08-26)

Offentligt tryck

Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*

Motion 2004/2005: Fö 12

Motion 2004/2005: Fö 20

Regeringens proposition 2004/2005: 05 Vårt framtida försvar

Motion 2004/2005: Fö 18

Motion 1999/2000 : Fö15

Motion 2004/2005: Fö 9

Motion 1999/2000: Fö 13

Motion 2004/2005: Fö 8

Motion 1999/2000: Fö 12

Motion 2004/2005: Fö 21

Motion 1999/2000: Fö 11

Motion 2004/2005: Fö 10

Motion 1999/2000: Fö 18

Motion 2004/2005: Fö 6

Motion 1999/2000: Fö 10

Riksdagens protokoll från debatten 2000-03-29, Protokoll 1999/2000: 88

Motion 1999/2000: Fö 29

Riksdagens protokoll från debatten 2000-03-20, Protokoll 1999/2000: 89

Motion 1999/2000: Fö 30

Motion 1999/2000: Fö 32

Riksdagens protokoll från debatten 2004-12-15, Protokoll 2004/05: 51

Motion 1999/2000: Fö 20

Motion 1999/2000: Fö 28

Motion 1999/2000: Fö 36

Motion 1999/2000: Fö 7

Litteratur

Agrell, Wilhelm, 1979, *Om kriget inte kommer*, LiberFörlag och författaren, Stockholm

Agrell, Wilhelm, 2000, *Fred och fruktan – Sveriges säkerhetspolitiska historia 1918-2000*, Historisk media, Falun

Beckman, Ludvig, 2005, *Grundbok i idéanalys – Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*, Santérus förlag, Tallin

Bäck, Henry, Larsson, Torbjörn, 2008, *Den svenska politiken – Struktur, processer och resultat 2a upplagan*, Liber, Slovenien (stad framgår inte)

Ekholm, Sverker, Runström, Lena, 1981, *Statsskicket i Sverige 5e upplagan*, Studentlitteratur, Lund

Kronvall, Olof, Petersson, Magnus, 2005, *Svensk säkerhetspolitik i supermakternas skugga 1945-1991*, Santérus förslag, Tallin, Estland

Molin, Karl, 1974, *Försvaret folkhemmet och demokratin*, Allmänna förlaget, Stockholm

Oredsson, Sverker, 2003, *Svensk oro - Offentlig fruktan i Sverige under 1900-talets senare hälft*, Nordic academic press, Riga, Lettland

Persson, Göran, 2007, *Min väg, mina val*, Bonnier pocket, Pössneck, Tyskland

Rydén, Birgitta, *Principen om den anpassningsbara försvarsförmågan – Ett implementeringsperspektiv på svensk försvarspolitik under försvarsbesluten 1997-2001*, 2003, Universitetsbiblioteket, V Frölunda